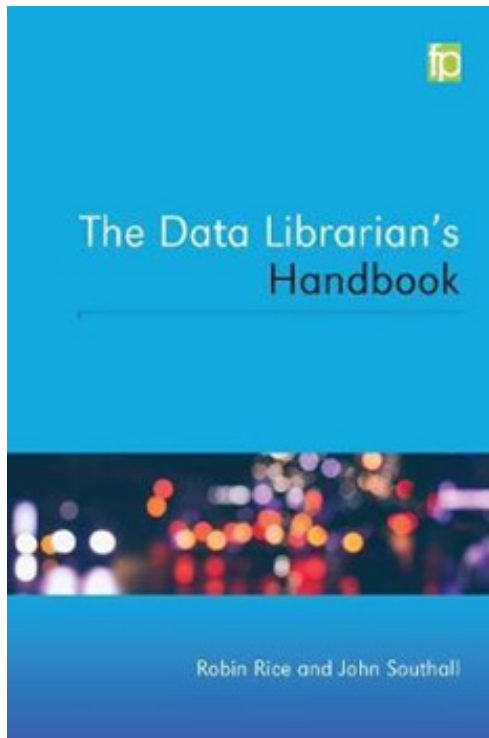

The Data Librarian's Handbook

บทวิจารณ์หนังสือ
Book Review

โดย

แหวตา เตชาทวีวรรณ

Wawta Techataweewan

Rice, R., & Southall, J. (2016). *The data librarian's handbook*. London, UK: Facet.
192 pp. illus.

หนังสือเรื่อง คู่มือบรรณารักษ์ข้อมูล (The data librarian's handbook) เขียนจากประสบการณ์ของบรรณารักษ์ข้อมูล ที่ทำงานด้านนี้มากกว่า 30 ปี คือ Robin Rice บรรณารักษ์ข้อมูลแห่งห้องสมุด EDINA มหาวิทยาลัยเอดินเบิร์ก และ John Southall บรรณารักษ์ข้อมูลแห่งห้องสมุด Bodleian มหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด ทั้งสองออกตัวว่าหนังสือเล่มนี้ไม่ได้เป็นเล่มแรก แต่ก็นับว่าเป็นหนังสือจำนวนไม่กี่เล่มที่เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งตรงกับความสนใจในปัจจุบันที่วิทยาการข้อมูล (Data Science) เป็นสาขาวิชาหนึ่งที่เป็นที่สนใจ The Data Librarian's Handbook เล่มนี้สามารถเป็นแนวทางการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์และการเรียนการสอนในรายวิชา Data Librarianship ของสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ เป็นมิติใหม่ของอาชีพบรรณารักษ์ ที่เน้นการทำงานเกี่ยวกับ “ข้อมูล” แทน “สารสนเทศ” ที่วงการบรรณารักษ์ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานกัน โดยเน้นการจัดการข้อมูลวิจัยสำหรับบรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการวิจัยของการศึกษาระดับสูง ดังคำกล่าวที่ว่า “future of data librarianship lies with academic libraries”

จากอดีตถึงยุคดิจิทัลในปัจจุบันที่ข้อมูลสะสมและเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมหาศาล และการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบข้อมูลที่หลากหลาย รวมทั้งข้อมูลดิจิทัลที่ไม่ยึดติดแพลตฟอร์มหรืออุปกรณ์ใด ๆ ดังนั้นการจัดการ สงวนรักษา และบริการข้อมูลสำหรับนักวิจัยจึงเป็นประเด็นสำคัญสำหรับบรรณารักษ์ข้อมูล ซึ่งทรัพยากรสารสนเทศส่วนใหญ่ของห้องสมุดเป็นข้อมูลตัวเลขและเชิงภูมิศาสตร์ (Numeric and geospatial data sets) ที่ถูกนำมาใช้ซ้ำในการวิจัยต่าง ๆ และโดยทั่วไปข้อมูลวิจัย

แบ่งเป็น 2 กลุ่มสาขาวิชา คือ กลุ่มวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural sciences) และกลุ่มสังคมศาสตร์ (Social sciences) หนังสือเล่มนี้จึงให้เนื้อหาที่เป็นคู่มือสำหรับบรรณารักษ์ในการจัดการข้อมูลวิจัยทั้งสองกลุ่มดังกล่าว มีการกล่าวยกตัวอย่างกรณีศึกษาพร้อมสมัยจากสถาบันการศึกษาและสาขาวิชาต่าง ๆ รวมทั้งเคล็ดลับในการปฏิบัติงานที่ดี จึงเป็นหนังสือที่น่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับบรรณารักษ์ นักสารสนเทศ และผู้ที่เพิ่งเข้ามาใหม่ในวิชาชีพนี้

คำว่า “บรรณารักษ์ข้อมูล (Data librarian)” เริ่มจากกลุ่มสาขาวิชาสังคมศาสตร์ก่อนสาขาวิชาอื่น การขยายตัวของข้อมูล การเกิดศูนย์ข้อมูลต่าง ๆ และการสร้างผลงานของนักวิจัยในองค์กร ทำให้เกิดบรรณารักษ์ข้อมูลที่เข้ามาจัดการและบริการข้อมูลให้ตอบสนองได้ตรงความต้องการของนักวิจัย รวมทั้งแนวโน้มของนักวิชาชีพบรรณารักษ์ข้อมูล คำถามที่น่าสนใจคือ “ทำไมห้องสมุดข้อมูล (Data libraries) หลายแห่ง จัดตั้งแยกตัวจากห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา?” “คำว่า ข้อมูล แตกต่างกับคำอื่นอย่างไร?” ซึ่ง “ข้อมูล (Data)” มีการใช้อย่างหลากหลายในหลายความหมายและบริบท “Data” เป็นคำทั่วไปที่แทบแยกไม่ออกกับคำว่า “Information” แต่ Data เป็นข้อมูลที่เกิดจากการวิจัยหรือเกี่ยวข้องกับการวิจัยในสาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากรูปแบบข้อมูลดิจิทัลในปัจจุบันทำให้บรรณารักษ์ข้อมูลต้องเข้าใจคำอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ เมทาดาทา (Metadata) สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property rights) ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data) ข้อมูลลองเทล (Long tail data) การอ้างอิงข้อมูล (Data citation) และการรักษาข้อมูล (Data curation) การส่งเสริมการรู้ข้อมูล (Data literacy) เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกับการรู้สารสนเทศ (Information literacy) แต่การรู้ข้อมูลตระหนักเกี่ยวกับการเข้าถึงและการใช้ข้อมูล การอ้างอิง การสืบค้นข้อมูล การใช้ข้อมูลจากสัมภาษณ์ การจัดการกลุ่มหรือระบบข้อมูล การรู้สถิติ (Statistical literacy) การนำเสนอข้อมูลด้วยภาพ (Data visualization) และเทคนิคการจัดการข้อมูลวิจัยรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งบรรณารักษ์ข้อมูลต้องสามารถสร้างคอลเลกชันข้อมูลได้ ทั้งการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับข้อมูล การส่งเสริมการใช้คอลเลกชันข้อมูลอย่างยั่งยืน และการจัดการข้อมูลที่บูรณาการกับงานห้องสมุดได้อย่างเหมาะสม นอกจากการดำเนินการด้านเทคนิคแล้ว หนังสือเล่มนี้ยังกล่าวถึงการบริการและการใช้ประโยชน์จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งที่เป็นแบบคลังสถาบัน (Data repositories) ข้อมูลจากบุคคล ฐานข้อมูลแบบเปิด ความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล และการใช้ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ในยุคปัจจุบันที่สื่อสังคมออนไลน์ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย หนังสือแบ่งเป็น 10 บท ได้แก่

บทที่ 1 Data librarianship: responding to research innovation

บทที่ 2 What is different about data?

บทที่ 3 Supporting data literacy

บทที่ 4 Building a data collection

บทที่ 5 Research data management service and policy: working across your institution

บทที่ 6 Data management plans as a calling card

บทที่ 7 Essentials of data repositories

บทที่ 8 Dealing with sensitive data

บทที่ 9 Data sharing in the disciplines

บทที่ 10 Supporting open scholarship and open science

หนังสือเล่มนี้หนาเพียง 192 หน้า จึงมีเนื้อหาและรายละเอียดค่อนข้างน้อย หัวข้อเรื่องอาจไม่ครอบคลุมทั้งหมด เพราะเป็นการเขียนจากประสบการณ์การทำงานและมีการยกตัวอย่างที่ทันสมัย นับว่าอยู่ในระดับพื้นฐานสำหรับผู้เริ่มศึกษาเกี่ยวกับบรรณารักษ์ข้อมูลได้เป็นอย่างดี